

Бондарець О. В.

КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ РАКУРС НАУКОВОГО УЗАГАЛЬНЕННЯ В АРХЕОЛОГІЇ

Проаналізувавши культурологічний напрям інтерпретації археологічного матеріалу, автор статті наголошує, що осмислення основних парадигм культурологічного пізнання для вирішення низки теоретичних і методологічних проблем археології та ширше використання культурологічного підходу, методів і способів дослідження є досить перспективним на сучасному етапі розвитку археологічних знань.

Культурологічний напрям розвитку археологічних знань

Пропонуючи культурологічний напрям інтерпретації археологічного матеріалу, В. М. Массон акцентує увагу насамперед на вивченні динаміки культури [1], зокрема, на одному з її видів — культурогенезі як утворенні нових культурних форм та їх інтеграції в існуючі культурні системи, а також як формуванні самих нових культурних систем та конфігурацій.

Аналізуючи та реконструюючи культурогенез, археологія оперує «археологічними культурами», що являють собою, ймовірно, основний таксономічний підрозділ у систематизації археологічних матеріалів. *Ознака — тип — культура* утворюють найпростішу систему понять вертикальної ієрархії, а *локальний варіант — культура — культурна спільність* є системою понять горизонтальної ієрархії. Наголошуючи, що культурологічні розробки мають важливе значення вже на рівні археологічної систематики, В. М. Массон розглядає археологічну культуру як об'єктивну реальність, а археологічні матеріали — як вибірку реально існуючої раніше культури (в культурологічному розумінні

цього терміна) в її предметно-продуктивному аспекті [2].

Механізм культурогенезу визначається, зокрема, взаємодією традицій та інновацій (рис. 1).

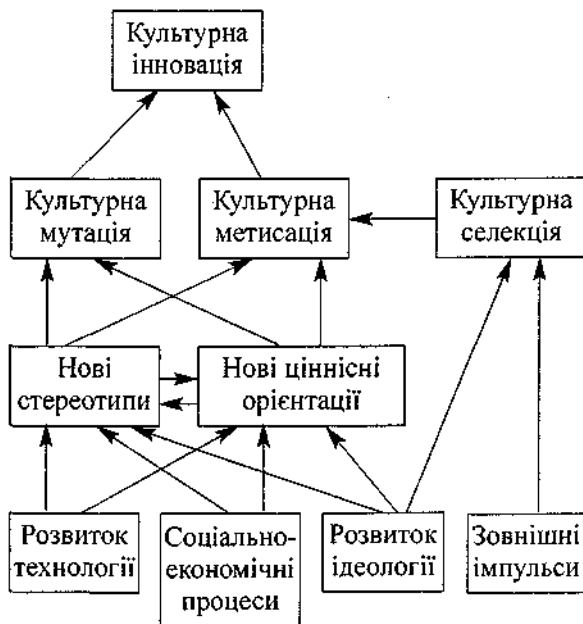

Рис. 1. Формування інновацій у процесі культурогенезу (за В. М. Массоном).

Визначення співвідношення традиційного і нового має принципове значення для організації археологічного матеріалу, виділення, зокрема, археологічних культур та етапів їх розвитку. У дослідженнях підкреслюється наявність процесів самозбереження, репродукування та регенерації культури; трьох стадій розвитку зовнішніх інновацій (1 — копіювання чи наслідування, 2 — пристосування чи модифікації, 3 — трансформації, що через стереотипізацію та структурну інтеграцію веде до перетворення інновацій у традиційний компонент); загальних (епохальних, регіональних) та локальних традицій [3]. На думку В. М. Массона, культурологічні розробки дають можливість, використовуючи археологічні матеріали, аналізувати типи розвитку (спонтанну трансформацію, стимульовану трансформацію, пряме запозичення) [4].

На процесах культурогенезу відбивалися екологічні стреси, економічні перепади, імперативи соціального середовища, міграція і колонізація, військово-політична ситуація та торговельно-обмінні зв'язки. Ці факти могли стати передумовою якісних змін у процесі культурогенезу. Але варто підкреслити, що насамперед різноманітність природно-кліматичних умов призвела до утворення різних господарських стереотипів і це відобразилось як на формуванні способу життя (особливого прояву адаптаційних можливостей суспільства), так і на культурно-історичному розвитку, серед характерних рис якого необхідно назвати центри інтенсивного формування інноваційних моделей (осередки культурогенезу [5]) та часові ритми пульсуючого процесу культурогенезу (поєднання періодів активного культурогенезу і формування нових стійких суспільств з етапами їх дезінтеграції і локальної диференціації). Зокрема, центри інтенсивного культурогенезу мали місце уже в культурогенетичних процесах доби верхнього палеоліту прильодовикової зони Європи, де виділяються насамперед франко-кантабрійська область та, можливо на певний час, регіон по Середньому Дунаю, де формується вихідні компоненти граветтійської спільності [6]. Варто також зазначити, що для південного заходу Північного Причорномор'я виділяються три піки оптимізації культурогенетичних процесів: 1) ранньоземлеробська епоха, зокрема Трипілля; 2) XVII—XIV ст. до н. е., коли на давні культури Європи значно впливають еталони мікенського осередку культурогенезу; 3) розвиток урбанізованих культур та культур, що сприйняли ряд урбанізованих еталонів, особливо у формі римської провінційної культури [7].

Важливо також визначити загальні тенденції культурного процесу, що відображені в культу-

рогенезі, та його спрямованість. Аналізуючи культурний прогрес [8], дослідник звертає увагу на його динаміку в різних зонах у добу палеометалу, що характеризуються вирішальним значенням розвитку гірської справи, металургії та металообробки, а також підвищенням рівня комунікабельності та темпів поширення інформації; розглядає взаємодію різних культур і традицій як важливий фактор та каталізатор прогресу. На змістовому рівні взаємодія може мати різний характер, пов'язаний з технологічними інноваціями, впливом культурних стандартів та еталонів чи з інтелектуальним впливом (поширенням світоглядних установок та концепцій; бродячих сюжетів, що змінюють свою семантику. Наголошується, що прогрес системи в цілому включає в себе одночасно регрес окремих її елементів, зв'язків та функцій. Більшість народів, досягнувши певного рівня розвитку, вступають у стан гомеостазу зі своїм природним та соціальним оточенням, коли процеси культурних змін тривають на мікрорівні і не призводять до загального ускладнення системи в цілому.

Вищезазначені аспекти В. М. Массон враховує при аналізі за матеріалами археології процесу виникнення та розвитку перших цивілізацій [9], а також звертає увагу, зокрема, на одну з найважливіших особливостей культури часу перших цивілізацій — її внутрішню диференційованість, пов'язану з виділенням елітарної субкультури. Формування цивілізації, з погляду дослідника, можна розглядати з точки зору культурогенезу як культурну революцію. Разом з тим культурні інновації, пройшовши стадію культурної інтеграції, самі стають традиційними елементами в цивілізаціях Старого та Нового Світу.

Взаємозв'язки давніх цивілізацій з кочовим і напівкочовим степом, що проявлялися в різних формах — від торгівлі до поширення моди та звичаїв, мали, як наголошує В. М. Массон, важливе значення в процесах етногенезу, глоттогенезу та формуванні способу життя. Цікавими для науковця є епохальні зміни цих взаємодій [10]. Для степової зони Євразії з точки зору загального прогресу важливими є формування культур степової бронзи як передтечі власне номадів та поява кочового і напівкочового соціокультурного комплексу. З формуванням кочових суспільств механізм взаємодій не обмежувався епізодичними господарськими чи культурними контактами та поступовою міграцією. На давні цивілізації мали значний вплив стандартні набори зброї, кінно-стрілецька тактика, нові художні концепції, а впливи з боку давніх цивілізацій на середовище кочовиків торкалися насамперед ідеології, соціально-політичної сфери.

Розглядаючи в контексті культурогенезу південь Східної Європи, В. М. Массон виділяє три блоки особливо важливих культурних явищ: 1) трипільський феномен; 2) утворення перших великих степових суспільств (насамперед ямної чи давньоямної культурної спільності); 3) інновації у Волго-Уральському регіоні в кінці середньої бронзи та на початку пізньої бронзи (у витоків цього явища була абашевська культурна спільність) [11].

Трипільські пам'ятки [12], степові культури [13], а також майкопську культурну спільність на Північному Кавказі [14] дослідник аналізує, виходячи з концепції ранніх комплексних суспільств. На його думку, ранні комплексні суспільства характеризуються набором показників, що відображені в організаційній структурі, розвитком економічної та соціальної сфер [15] (рис. 2). Як шляхи розвитку ранніх комплексних суспільств розглядаються урбаністичний та неурбаністичний, який має низку варіантів (насамперед балканський варіант та варіант степової бронзи) [16]. На першому (V — початок III тис. до н. е.) етапі розвитку європейських ранніх комплексних суспільств відбувається трансформація егалітарності та економічної автаркії, а на другому (2-га половина III тис. до н. е. — початок I тис. до н. е.) — формування насамперед відповідних політичних структур («вождівства») та активна спеціалізація виробництв і обмінно-торгових зв'язків [17]. Для ранніх комплексних суспільств є досить типовим явище стагнації, а потім і деградації.

Вивчення археологією давньої культури переважно в предметно-продуктивному аспекті підкреслює особливе значення теоретичних розробок культурології на інтерпретаційному рівні аналізу археологічних матеріалів. Інтерпретація повинна проводитись не просто в новому середовищі абстрактних категорій, а в тісному зв'язку з іншими явищами, враховуючи всю інформацію, що вміщена в матеріалі археологічного комплексу. Культурологічна інтерпретація — це, на думку В. М. Массона, насамперед реконструкція побуту та способу життя (тобто повсякденного життя, взятого в сукупності його різноманітних сфер і галузей, починаючи від трудової діяльності та участі в суспільно-політичному житті і закінчуючи побутом та дозвіллям) [18]. Дослідник наголошує, що саме спосіб життя дозволяє вивчати загальні тенденції, включаючи і соціально-економічні, в їх конкретній різноманітності.

Розуміння В. М. Массоном теоретичних і методологічних проблем археології склалось і як результат творчого осмислення основних парадигм культурологічного пізнання, низки куль-

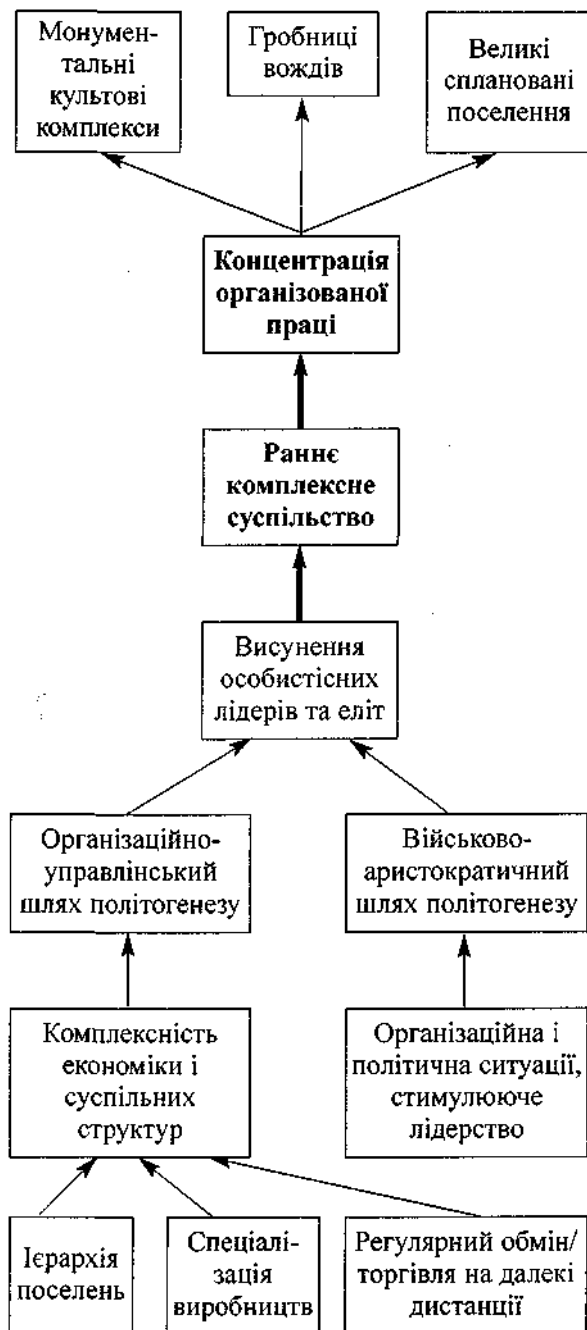

Рис. 2. Фактори формування ранніх комплексних суспільств (за В. М. Массоном).

турологічних концепцій, які на час дослідження ряду зазначених вище проблем також мали певні вади.

Культурологічні розробки частково використовували у своїх дослідженнях і ряд інших археологів. Зокрема, варто нагадати оригінальну періодизацію історії культури, яка враховує єдність історичних та природно-кліматичних епох і розроблена М. О. Чмиховим [19], що приділяв особливу увагу специфіці й напрямкам культурно-історичного процесу, основним тенденціям

культурогенезу. На його думку, процес культурогенезу можна представити у двох основних проявах: 1) як зародження і послідовний розвиток людської культури та 2) як зміну одних культур іншими, культур одних народів культурами інших народів [20]. Розглядаючи лінійний та циклічний розвиток, дослідник зауважує, що еволюційний розвиток є насправді розвитком протягом досить тривалих циклів, кожен з яких складається з менших за тривалістю і значенням циклів [21].

Поділяючи культуру на дві основні частини — давню та сучасну, М. О. Чмихов підкреслює величезне значення саме давньої, оскільки під час її існування сформувалася й сама культура як явище, і структура людства, і його природне оточення [22]. Крім того, дослідник обґрунтовує правомірність заміни традиційного терміна «культура первісного суспільства» на термін «давня культура», вказуючи на існування суспільства як сформованої структури (стабільна сім'я, рід, плем'я) з епохи протонеоліту, а для відсталих народів — з неоліту (до цього існувало не суспільство, а досуспільна первісна соціальна організація) та наголошуючи, що суспільство в протонеоліті мало соціальну нерівність рівня нетривких державних утворень, а отже первісним не було [23].

М. О. Чмихов також особливу увагу звертає на загальні тенденції розвитку окремих культур [24] та зазначає основні риси культурогенезу на території України [25].

Ми зупинилися на зазначених вище дослідженнях, оскільки вони стосуються насамперед рівня вивчення найбільш загальних тенденцій розвитку культурних процесів. Можна назвати й деякі інші дослідження, які за рівнем наукового узагальнення варто віднести до вивчення системних явищ та процесів [26] чи рівня явищ та процесів, що повторюються [27]. Дещо більше праць, які частково ґрунтуються на культурологічних розробках, стосуються рівня поодиноких явищ (об'єктів).

Культурологічний напрям інтерпретації археологічного матеріалу, запропонований В. М. Массоном, потребує не лише подальшої теоретичної розробки, а й ширшого використання культурологічного підходу, методів та способів дослідження при аналізі як конкретних археологічних пам'яток чи їх комплексів, так і, зокрема, соціальних конфігурацій, способів життя, картин світу, семантичних систем тощо.

В археології, як і в ряді інших наук, можна виділити певне поле досліджень, що ґрунтуються на аналізі соціально-консолідуючих, нормативно-регулятивних, ціннісно-змістових, знаково-комунікаційних та соціально-відтворюючих аспектів видів та форм людської діяльності. Цей ракурс наукового узагальнення може бути названий культурологічним, оскільки він спрямований до специфічного предмета — нормативно-ціннісної регуляції будь-якої діяльності [28].

Відношення до будь-яких артефактів культури як до текстів є одним з найтрадиційніших в археологічних, етнологічних та історичних дослідженнях, хоча цю властивість культурних об'єктів (явищ) було встановлено переважно семіотикою культури. Всі культурні форми як комплекси специфічних ознак та рис кожного культурного об'єкта мають семантичні параметри. Це одна з іманентних якостей будь-якої форми, яка визначає її культурність і враховуючи яку поділ об'єктів культури на матеріальні та духовні втрачає сенс. Будь-яка річ, крім винятково утилітарної функції, має риси знаку, який не лише індивідуалізує (маркірує) об'єкт як певний артефакт, а й інформує оточуючих про безліч атрибутивних параметрів даного об'єкта. Дослідження, що ґрунтуються на культурологічному підході передусім до ціннісно-нормативних механізмів організації, регуляції та комунікації людей у певних сферах життєдіяльності, так чи інакше інтегрують у собі теоретичні та історичні начала. Існує думка, що саме в цьому полягає іманентна специфіка власне культурологічного підходу до вивчення проблем людини і суспільства. Аналіз археологічних матеріалів у контексті культурологічного знання (враховуючи основні напрями досліджень фундаментальної культурології, а саме: соціальну культурологію, психологію культури та культурну семантику [29]) аж ніяк не може бути виключно історико-фактологічним, без теоретичного узагальнення та пошуків певних культурних універсали, що об'єднують історичну багатоманітність культур в культуру як категорію.

Вивчення ціннісно-нормативного та семантико-комунікативного аспектів певного виду чи форми людської життєдіяльності разом з генетично-хронологічним, психічно-діяльним та структурно-функціональним аспектами є дослідженнями на рівні соціокультурних узагальнень.

1. Напр.: Массой В. М. Основные направления культурно-исторического процесса // Становление производства в эпоху энеолита и бронзы. — М: Наука, 1981. — С. 35—48; Массой В. М. Традиции и инновации в процессе культурогенезу

за (в свете данных археологии) // Преэстество и инновации в развитии древних культур / Материалы методологического семинара Ленинградского отделения Института археологии, — Л.: Наука, ЛО, 1981. — С. 38—42;

- Массон В. М.* Культурный прогресс в эпоху палеометалла // Культурный прогресс в эпоху бронзы и раннего железа: Тез. совещания. — Ереван, 1982; *Массон В. М.* Перспективы культурологических разработок в археологии // Достижения советской археологии в XI пятилетке / Всесоюз. археол. конф.: Тез. докл. — Баку 1985; *Массон В. М.* Вивчення культурного процесу за археологічними матеріалами // Археологія. — 1987. — Вип. 57. — С. 9—17; *Массон В. М.* Первые цивилизации. — Л.: Наука, ЛО, 1989. — С. 13—32; *Массон В. М.* Номады и древние цивилизации: динамика и типология взаимодействий // Взаимодействие кочевых культур и древних цивилизаций. — Алма-Ата: Наука Казахской ССР, 1989. — С. 81—89; *Массон В. М.* Исторические реконструкции в археологии. — Фрунзе: Илим, 1990. — С. 24—53; *Массон В. М.* Исторический процесс и ритмы культурогенеза // Северо-Западное Причерноморье. Ритмы культурогенеза / Тезисы докладов семинара. — Одесса, 1992. — С. 3—5; *Массон В. М.* Взаимодействие древних культур и цивилизаций как фактор исторического прогресса // Взаимодействие древних культур и цивилизаций и ритмы культурогенеза / Материалы методологического семинара. — СПб., 1994. — С. 5—8; *Массон В. М.* Конвергенция и дивергенция в процессе развития древних культур // Конвергенция и дивергенция в развитии культур эпохи энеолита — бронзы Средней и Восточной Европы. — СПб., 1995; *Массон В. М.* Палеолитическое общество Восточной Европы (вопросы палеоэкономики, культурогенеза и социогенеза). — СПб.: ООП Санкт-Петербургского комитета государственной статистики, 1996. — С. 13—14; 45—47; 62—63; *Массон В. М.* Процессы культурной трансформации в доскифских обществах Восточной Европы // Древние общества Юга Восточной Европы в эпоху палеометалла (ранние комплексные общества и вопросы культурной трансформации). — СПб.: Европейский Дом, 2000. — С. 5—14.
- Массон В. М.* Культура в понятийном аппарате археологии // Южная Сибирь в скифо-оарматскую эпоху. — Кемерово, 1976; *Массон В. М.* Вивчення культурного процесу за археологічними матеріалами // Археологія. — 1987. — Вип. 57. — С. 10—11; *Массон В. М.* Первые цивилизации. — Л.: Наука, ЛО, 1989. — С. 17—18; *Массон В. М.* Исторические реконструкции в археологии. — Фрунзе: Илим, 1990. — С. 17—23.
 - Массон В. М.* Традиции и инновации в процессе культурогенеза (в свете данных археологии) // Преемственность и инновации в развитии древних культур / Материалы методологического семинара Ленинградского отделения Института археологии. — Л.: Наука, ЛО, 1981. — С. 39—40; *Массон В. М.* Вивчення культурного процесу за археологічними матеріалами // Археологія. — 1987. — Вип. 57. — С. 12—13; *Массон В. М.* Исторические реконструкции в археологии. — Фрунзе: Илим, 1990. — С. 36—39.
 - Массон В. М.* Первые цивилизации. — Л.: Наука, ЛО, 1989. — С. 23—26; *Массон В. М.* Исторические реконструкции в археологии. — Фрунзе: Илим, 1990. — С. 31—34.
 - Бочкарев В. С.* Волго-Уральский очаг культурогенеза эпохи поздней бронзы // Социогенез и культурогенез в исторической перспективе. — СПб., 1991; *Бочкарев В. С.* Карпато-Дунайский и Волго-Уральский очаги культурогенеза эпохи бронзы // Конвергенция и дивергенция в развитии культур эпохи энеолита — бронзы Средней и Восточной Европы. — СПб., 1995; *Отроченко В. В.* Южноуральский очаг культурогенеза на оси пассионарных толчков // Доно-Донецкий регион в системе древностей эпохи бронзы восточноевропейской степи и лесостепи / Тезисы докладов. — Воронеж, 1995.
 - Массон В. М.* Палеолитическое общество Восточной Европы (вопросы палеоэкономики, культурогенеза и социогенеза). — СПб.: ООП Санкт-Петербургского комитета государственной статистики, 1996. — С. 45—46. *Массон В. М.* Исторический процесс и ритмы культурогенеза // Северо-Западное Причерноморье. Ритмы культурогенеза / Тезисы докладов семинара. — Одесса, 1992. — С. 3—5.
 - Массон В. М.* Первые цивилизации. — Л.: Наука, ЛО, 1989. — С. 26—28; *Массон В. М.* Исторические реконструкции в археологии. — Фрунзе: Илим, 1990. — С. 44—47; *Массон В. М.* Взаимодействие древних культур и цивилизаций как фактор исторического прогресса // Взаимодействие древних культур и цивилизаций и ритмы культурогенеза / Материалы методологического семинара. — СПб., 1994. — С. 5—8.
 - Массон В. М.* Вивчення культурного процесу за археологічними матеріалами // Археологія. — 1987. — Вип. 57. — С. 13—16; *Массон В. М.* Первые цивилизации. — Л.: Наука, ЛО, 1989. — 276 с; *Массон В. М.* Исторические реконструкции в археологии. — Фрунзе: Илим, 1990. — С. 47—53.
 - Массон В. М.* Номады и древние цивилизации: динамика и типология взаимодействий // Взаимодействие кочевых культур и древних цивилизаций. — Алма-Ата: Наука Казахской ССР, 1989. — С. 81—89.
 - Массон В. М.* Процессы культурной трансформации в доскифских обществах Восточной Европы // Древние общества Юга Восточной Европы в эпоху палеометалла (ранние комплексные общества и вопросы культурной трансформации). — СПб.: Европейский Дом, 2000. — С. 5—14.
 - Массон В. М.* Трипольское общество и его социально-экономическая характеристика // «Раннеземледельческие поселения-гиганты трипольской культуры на Украине», полевой семинар / Тезисы докладов. — К., 1990; *Массон В. М.* Процессы культурной трансформации в доскифских обществах Восточной Европы // Древние общества Юга Восточной Европы в эпоху палеометалла (ранние комплексные общества и вопросы культурной трансформации). — СПб.: Европейский Дом, 2000. — С. 142—147.
 - Массон В. М.* Народы евразийских степей в эпоху палеометалла и синташтинский пик культурогенеза // Россия и Восток: проблемы взаимодействия. — Челябинск, 1995; *Массон В. М.* Процессы культурной трансформации в доскифских обществах Восточной Европы // Древние общества Юга Восточной Европы в эпоху палеометалла (ранние комплексные общества и вопросы культурной трансформации). — СПб.: Европейский Дом, 2000. — С. 147—163.
 - Массон В. М.* Майкопский феномен и концепция ранних комплексных обществ // Майкопский феномен в древней истории Кавказа и Восточной Европы. — СПб., 1991; *Массон В. М.* Майкопские лидеры ранних комплексных обществ на Северном Кавказе // Древние общества Кавказа в эпоху палеометалла (ранние комплексные общества и вопросы культурной трансформации). — СПб., 1997. — С. 60—84.
 - Массон В. М.* Ранние комплексные общества Восточной Европы // Древние общества Юга Восточной Европы в эпоху палеометалла (ранние комплексные общества и вопросы культурной трансформации). — СПб.: Европейский Дом, 2000. — С. 137—138.
 - Массон В. М.* Кавказский путь к цивилизации: вопросы социокультурной интерпретации // Древние общества Кавказа в эпоху палеометалла (ранние комплексные общества и вопросы культурной трансформации). — СПб.: Европейский Дом, 2000. — С. 138—141.
 - Там само. — С. 140—141.
 - Массон В. М.* Вивчення культурного процесу за археологічними матеріалами // Археологія. — 1987. — Вип. 57. — С. 11; *Массон В. М.* Первые цивилизации. — Л.: Наука, ЛО, 1989. — С. 18—19; *Массон В. М.* Исторические реконструкции в археологии. — Фрунзе: Илим, 1990. — С. 43.
 - Напр.: *Чмыхов Н. А.* Истоки язычества Руси. — К.: Лыбидь, 1990; *Чмыхов Н. А.* Проблема осознания космоса в обществах неолита — бронзового века Юга Восточной Европы: Науч. докл. на соискание уч. степ. докт. ист. наук. — К., 1992. — С. 5—14, 30; *Чмыхов М. О., Краченко Н. М.,*

- Черняков І. Т.* Археологія та стародавня історія України: Курс лекцій. — К.: Либідь, 1992. — С 241—250.
20. *Чмихов М. О.* Давня культура / Навч. посібник. — К.: Либідь, 1994. — С 7.
 21. Там само.
 22. Ілюстрації до курсу «Археологія і давня культура України»/Уклад. *Чмихов М.О., Бондарець О. В., Клименко О. В.* — К, 1993. — С 1; *Чмихов М. О.* Давня культура/ Навч. посібник. — К: Либідь, 1994. — С 7—11.
 23. Там само. — С 10.
 24. *Чмихов М. О., Кравченко Н. М., Черняков І. Т.* Археологія та стародавня історія України: Курс лекцій.— К: Либідь, 1992. — С 368—374.
 25. Ілюстрації до курсу «Археологія і давня культура України» / Уклад. *Чмихов М. О., Бондарець О. В., Клименко О. В.* — К, 1993. — С. 1—2.
 26. Напр.: *Раевский Д. С.* Модель мира скифской культуры. Проблемы мировоззрения ираноязычных народов евразийских степей I тыс. до н. э. — М: Наука, Гл. редакция восточной литературы, 1985. — 256 с; *Антонова Е. В.* Очерки культуры древних земледельцев Передней и Средней Азии Опыт реконструкции мировосприятия. — М.: Наука, 1984. — 262 с; *Гаврилюк Н. А.* История экономики степной Скифии VI—III вв. до н. э. — К.: Институт археологии НАН Украины, 1999. — 424 с.
 27. Напр.: *Чмихов Н. А.* Орнамент эпохи бронзы степной Украины как исторический источник в изучении первобытного мировоззрения: Автореф. дис. ... канд. ист. наук / АН СССР. Институт археологии, Ленингр. отделение. — -К., 1982. — 22 с; *Чмихов М. О.* Курганні пам'ятки як явище давньої культури / Навч. посібник. — К: НМК ВО, 1993 - 144 с.
 28. *Флиера Я.* Культурология для культурологов / Учебное пособие для магистрантов и аспирантов, докторантов и соискателей, а также преподавателей культурологии. — М.: Академический Проект, 2000. — С. 34—49.
 29. Там само. — С. 50—75; *Парахонський Б. О.* Методологічні аспекти культурології// Національний університет «Києво-Могилянська академія». Магістеріум. — Вип. 5. Культурологія. — К: Стило, 2000. — С 4—11.

О. V. Bondarets

CULTUROLOGICAL RACURSE OF SCIENTIFIC GENERALIZATION IN ARCHAEOLOGY

Analyzing culturological direction of interpretation of archaeological material, the author of the article emphasizes that comprehension of the basic paradigms of culturological knowledge for decision of the theoretical and methodological problems of archaeology and wider use of culturological approach, methods and ways of research are quite perspective on modern stage of development of archaeological knowledge.